

2. A távolabbi vidékek földművelését is tanulmányoztam

a) *Doboz*

A Múzeumok és Műemlékek Országos Központja Doboz községben 1952. október hó 7-től október 14-ig néprajzi gyűjtést rendezett néprajzosokkal. A gyűjtés célja Doboz néprajzi felmérése, s esetleg további kutatások után a község monográfiájának megírása volt. A gyűjtésben Lükő Gábor (Gyula), Nagy Gyula (Orosháza), Nagy Dezső (Szeged), Péczely Attila (Hódmezővásárhely), Péter László (Makó), Solymos Ede (Baja) és Tábori György (Békéscsaba) vettek részt. A gyűjtést Lükő Gábor szervezte és vezette.

A vizsgálendő kérdések közül a gabonatermesztést tanulmányoztam. Kizárólag a hagyományos gazdálkodás emlékanyagát gyűjtöttem össze, mert feltehető volt, hogy a mezőgazdaság nagyarányú átszervezése következtében ez fog leghamarabb eltűnni, s ezért az idősebb generáció e szokásanyagának összegyűjtését fontosnak tartottam. Kutatásaim során azonban arra ügyeltem, hogy a gabonatermesztést ne szakítsam ki a földművelés köréből. Ezért adandó alkalommal a földművelésre vonatkozó lényegesebb adatokat is felgyűjtöttem. Ha általában a földműveléssel foglalkoztam volna, akkor a gyűjtési idő rövidege miatt csak tájékozódó lett volna a tevékenységem, így viszont csak a gabonatermesztést vizsgálva, komoly anyag összegyűjtésére számíthattam.

A gyűjtésre gondosan készültem. Összeállítottam Doboz vázlatos történetét. Alaposan tanulmányoztam a Magyarország Néprajza II. kötetében a „Földművelés” című fejezetet, valamint Gunda Béla „Az elvetett búzától a kenyérig” című munkáját. Ezeknek alapján részletes gyűjtési tervet készítettem. A község történetét, a földműveléssel kapcsolatban a legfontosabb tudnivalókat és a gyűjtési tervet legelőször utaztam Dobozra. A rövid gyűjtési idő minden percét kihasználva, a legjobb adatközlőket felkeresve, bőséges és jó anyagot sikerült összegyűjtenem. Az ilyen gyűjtések természetéből adódik, hogy a gyűjtött anyag mind terjedelmét, mind részleteit tekintve nem lehet egyenletes. A megismételt gyűjtések feladata az lehet, hogy a gyűjtés egyenletlenségeit megszüntesse. Sajnos a gyűjtés folytatására nem került sor, s így nem állt módomban a gyűjtésemet kiegészítenem. Mégis úgy gondoltam, hogy a gyűjtött anyag feltétlenül megérdemli a nyilvánosságot, s megbízható anyaggal szolgál majdan azoknak a kutatóknak, akik részletesen feldolgozzák Doboz község életét.

Örömömrre munkám meg is jelent a Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai sorozat 7. tagjaként: „Adatok Doboz gabonatermesztéséhez” címmel. A sorozatot Dankó Imre, a gyulai múzeum igazgatója szerkesztette. A munka 39 oldal szövegből és 6 táblarajzból áll. Az ábrákat a szerző vázlatrajzai alapján Kerti Károly grafikusművész („Tata”) készítette.

b) *Vésztő*

Vésztő nagyközség Tanácsa 1973-ban jelenttette meg a „Vésztő története” című monográfiát. A vaskos kötetet Szabó Ferenc, a Gyulai Levéltár igazgatója szerkesztette, aki a megyei kutatásokat az 1960-as évek végétől igyekezett összefogni. A 16 tanulmány szerző között én is szerepelek „Hagyományos földművelés Vésztőn” című munkámmal. Ekkor már több évtizede foglalkoztam a hagyományos paraszti gazdálkodás kutatásával és feldolgozásával. Bár legfontosabb kutatásom területéhez, a Vásárhelyi-pusztához e terület kissé távol esett, mégis szívesen vállalkoztam a Kis-Sárrét vésztői népe földművelésének megírására. Essék néhány szó a monográfia születésének körülményeiről. 1969-ben, amikor Vésztő az Antifasiszta Népfrent jegyében született országos földmunkás kongresszus negyedszázados évfordulójára készült, felmerült az igény a nagyközség egész történetének feldolgozása iránt. Célul a község teljes történeti és földrajzi feldolgozását, továbbá a népelet legfontosabb területeinek hiteles ábrázolását tűzték ki. A munka megjelenését a község újratelepítésének 260. évfordulójához kapcsolták. Vésztő népét jogos büszkeség tölti el, hogy mindig jelentős szerepet játszott a magyar történelemben a haladásért, a nemzeti függetlenségért folytatott harcaiban. Az elődök legjobbjait ott találni a parasztfelkelésekben, a szabadságharcokban, az agrárszocialista mozgalmakban. Ezért a mai utódok úgy érezték, hogy hiánypótló, sőt forrás lesz a készülő munka.

A Vésztő történetét és néprajzát feldolgozó kötet munkálatai megindítását a néprajzos muzeológusok bevonásával szervezett községbeli gyűjtőtábor jelentette, az 1960-as évek végén. Ez a kezdeményezés 1970-ben aztán találkozott a vésztői tanács elképzelésével, amikor határozat született a könyv megírására. Az 1970. május 4-re összehívott munkaközösségi alakuló megbeszélés a vésztői tanácsházán zajlott le. 1971-ben a szerkesztő összeállításában részletes, főleg technikai jellegű útmutatást kaptak a munkacsapatok tagjai. A kötet szerkesztője Szabó Ferenc, a történeti fejezetekhez messzeemenően igyekezett biztosítani a Békés megyei Levéltárban őrzött forrásokat. A felkért lektorok általában dicsérettel szóltak a szerzők sokoldalú, derekas anyaggyűjtéséről és igényes feldolgozásmódjáról. Az impozáns monográfia 1973-ban hagyta el a kecskeméti Petőfi Nyomdát. A mű 546 oldal terjedelmű, és sok fénykép, rajz, grafikon illusztrálja.

Tanulmányom 39 oldal terjedelmű. Számomra legérdekesebb volt a község határa. Legnagyobb része nehézmunkátú, kemény, kötött, fekete föld. Sokáig a határ nagy része mocsaras rét volt, amelynek csak a szélein tudtak termelni. A századfordulóig a régi folyómeder vitte le a rét vizét. Később, ahogyan a kanálisok szaporodtak, úgy gyorsult meg a víz lefolyása és a rét széleinek a feltörése. Az urasági földeken álltak tovább a nádasok, a parasztok hamarabb kipusztították. A rendkívül szorgalmas falubelieknek emberfeletti munkájára volt szükség, hogy a vizenyős rét termőfölddév váljék. A vésztői parasztok emberemlékezet óta szorgalmasok. Messze földön úgy

tudják, hogy Vésztón a föld gyenge minőségű, ám a vésztóiek ezt lépten-nyomon nem hangoztatják. Bár földjük a megye déli részéhez viszonyítva tényleg gyenge, mezőgazdasági kultúrájuk a körülményekhez és a viszonyokhoz képest a kor színvonalát mindig megközelítette. Ezt főleg a szorgalmuknak és a földszeretetüknek köszönhatték.

Az agrikultúra szerszámkészlete úgyszólván teljesen megegyezett a jobb földűekkel, csak az eszközváltás sokkal később következett be. Viszont a föld, a természet mostohasága valamivel közelebb hozta az embereket egymáshoz. Ezért az idegen is rövid idő alatt úgy érzi, hogy Vésztón melegebb szívű emberek laknak, mint sok gazdagabb határú községben. Úgy mondták: „Ha a vásárosok közül valaki lemaradt a vonatról, az itt meg is telepedett!” Ezt a mondásukat én is nagyon találónak éreztem.